

PÉČE O NOVODOBÉ KNIHOVNÍ FONDY

- PRŮZKUM FYZICKÉHO STAVU, NOVÉ MATERIÁLY, TECHNOLOGIE A POSTUPY KONZERVACE A RESTAUROVÁNÍ

Národní knihovna České republiky
Odbor ochrany knihovních fondů

Ing. Petra Vávrová Ph.D.
Ing. Magda Součková
Tereza Kašťáková
Mgr. Jitka Neoralová
Ing. Lucie Palánková
Tereza Szamová
Ing. Kristýna Boumová

ODBOR OCHRANY KNIHOVNÍCH FONDŮ (OOKF)

Vytvořen v roce 2011 sloučením několika pracovišť

1.4.1 Oddělení vývoje a výzkumných laboratoří

Ing. Petra Vávrová Ph.D. (I. 55102)

Zástupce: Ing. Magda Součková

1.4.2 Oddělení restaurování

BcA. Jana Dřevíková (I. 55232/55331)

Zástupce: Mgr. Jan Novotný

1.4.3 Oddělení preventivní konzervace

Tereza Kašťáková

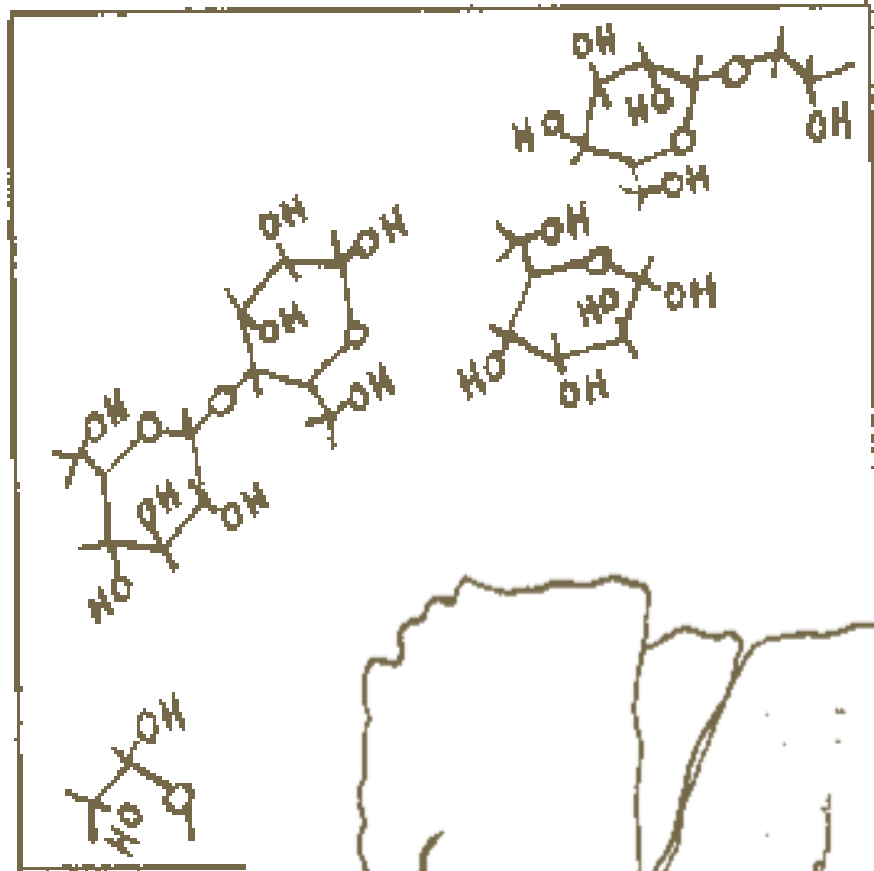
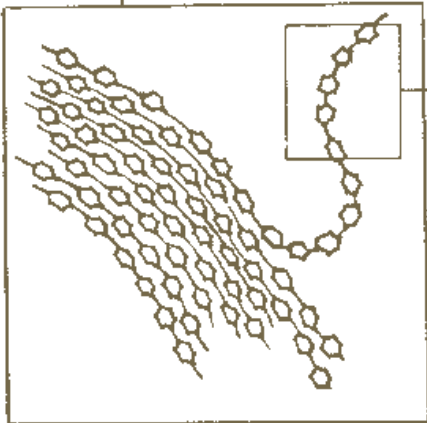
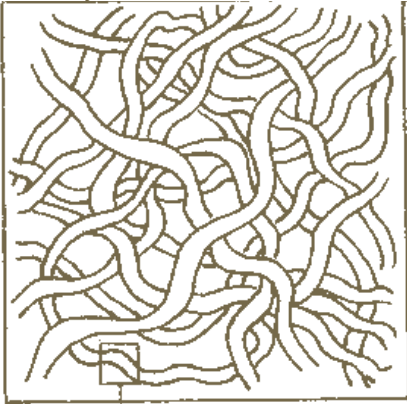
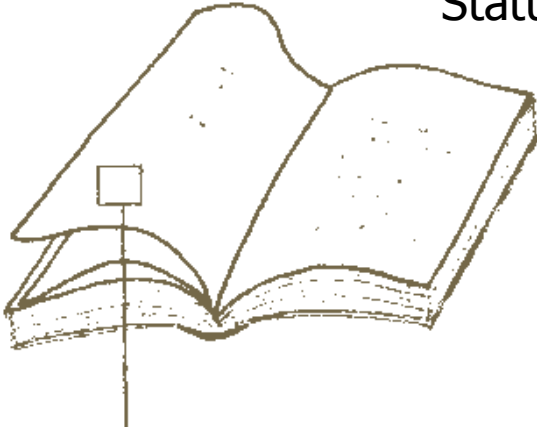
(I. 55101)

Zástupce: Jana Viceníková

Najdete nás: CD Hostivař,
pracoviště Google v Klementinum

Statut NK ČR – zachovat knihovní fondy v dobrém fyzickém stavu

OOKF – ČINNOSTI A PROFESE

- × komplexní ochrana a péče o fyzický stav a zachování knihovních fondů,
- × monitorování klimatických parametrů a čistotu depozitářů pro ukládání knihovních fondů,
- × individuální a hromadná konzervaci individuální restaurování knihovních fondů,
- × knižní vazba, výroba ochranných obalů, očista fondů,
- × plánování a realizaci preventivních opatření proti haváriím a živelním pohromám a na zvládnání jejich následků,
- × spolupráce s knihovnami, institucemi a odbornými pracovišti v rámci ČR a v zahraničí a projekty v oblasti ochrany knihovních fondů,
- × koordinační, metodická, poradenská a konzultační činnost,
- × výzkumná a vývojová činnost,
- × ...

→ **klimatolog, mikrobiolog**

→ **konzervátor, restaurátor s různou specializací**

→ **knihař, technik, pracovník čistoty**

→ **klimatolog, chemický technolog (conservation scientist), mikrobiolog**

→ **klimatolog, chemický technolog, konzervátor, restaurátor, knihař**

→ **klimatolog, chem. technolog, konzervátor, restaurátor, knihař**

ZAMĚŘENÍ ČINNOSTÍ – NOVODOBÉ FONDY

- ❖ Problematika novodobých fondů NKČR (19. a 20. století)
- ❖ Průzkum stavu a vlastností materiálů
- ❖ Plastové vazby - průzkum a péče
- ❖ Plátěné vazby - průzkum a péče
- ❖ Pracovní postupy konzervace a péče o novodobé fondy
- ❖ Preventivní konzervace – podmínky uložení

PROBLEMATIKA NOVODOBÝCH FONDŮ

- ❖ Množství
 - téměř 7 000 000 svazků, počet stále roste
 - 96 % knihovních fondů NK ČR
- ❖ Nestabilní materiály
 - dřevitý kyselý papír
 - polymerní materiály

METODIKA PRŮZKUMU NOVODOBÝCH FONDŮ

Centrální znalostní báze RD

- ❖ Značné poškození způsobené výrobními procesy, surovinami, technologiemi,
- ❖ cíl průzkumu - nezbytnost zásahu hromadného charakteru, případně vývoje rychlých a efektivních postupů
- ❖ Národní knihovna, Moravská zemská knihovna, Vědecká knihovna v Olomouci
- ❖ Popis knihy, fyzický stav, materiálové složení, hodnota pH, hmotnost, ...
- ❖ Průzkum plastových a plátěných knižních vazeb – specifikace parametrů

The screenshot shows the WebRELIEF web application interface. The browser window title is "Agenda - Mozilla Firefox". The address bar shows the URL "10.0.0.157:8106/czbrd/plant?acton=deskolodName=cz.incad.czbrd.Exemplar". The page title is "Průzkum novodobých fondů (CZBRD)".

The interface includes a navigation menu on the left with sections like "Funkce", "Agendy", "Uložené pohledy", and "Tiskové sestavy". The main content area is divided into several sections:

- Identifikace exempláře:** Fields for Čárový kód, Signatura, Uložení, and ČNB.
- Název:** A text input field.
- Autoři:** Fields for Místo vydání, Vydavatel, and Rok vydání.
- Typy a vazby:** Dropdown menus for Typ fondu, Typ vazby, Druh vazby, Ochranný obal, and Materiál.
- Typ papíru, Zabarvení papíru, Písmo, Typ tisku:** Additional dropdown menus.
- Neúplnost exempláře:** A text input field.
- Poznámky:** A text input field.
- POČET ZÁSAHŮ:** A table of checkboxes for various actions: Odkyselování, Restaurování, Konzervace, Mechanické oštění, Chemické oštění, Dezinfekce, and Jiný zásah.
- Historie měření:** A table with columns: Druh zásahu, Založení, Měření - obálka - pH, Měření - kn. blok - pH, and Organizace.
- POSLEDNÍ MĚŘENÍ ZE DNE:** A text input field.
- PO ZÁSAHU:** A dropdown menu with "původní stav" selected.
- Pažkování:** A table of radio buttons for Deský, Hřbetník, kapitálek, Záložková stužka, Předšádka, and Vazba.
- Pažkování obálky:** Radio buttons for "Na deskách" and "Není Věvázaná".

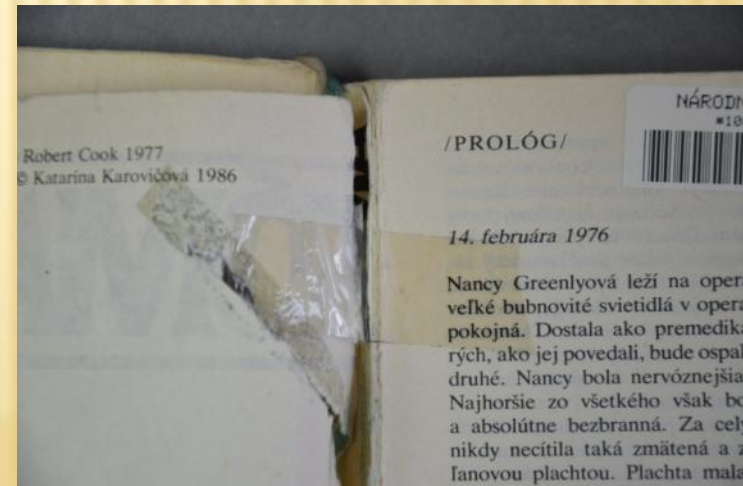
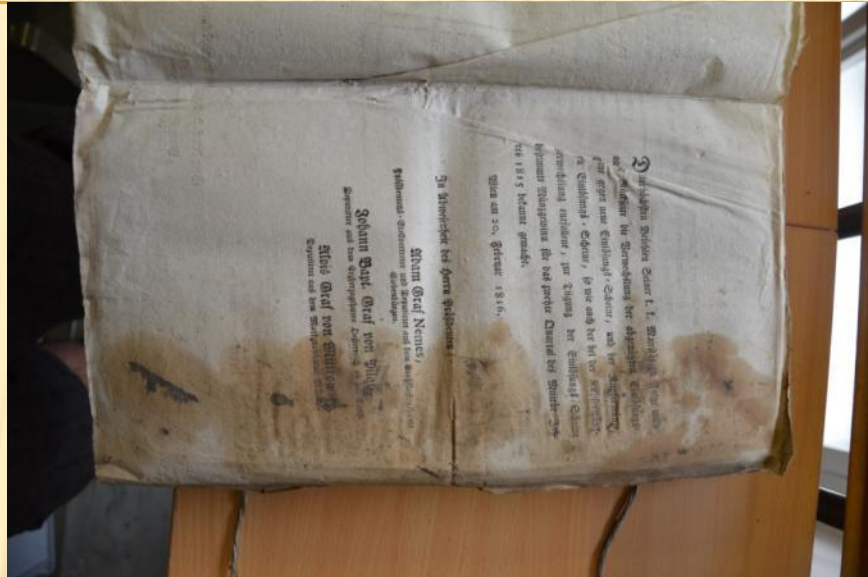
The status bar at the bottom shows "Řádků: 2945 Filt: Tříděno podle: Čárový kód Název pohledu: pH pod 3.3".

FORMULÁŘ PRŮZKUMU-SLEDOVANÉ PARAMETRY

- ✘ Materiálové složení knih-druh papíru
- ✘ Druhy vazeb – kožené, polokožené, poloplátěné...
- ✘ Obaly - vhodné, nevhodné, původní...
- ✘ Míra poškození
- ✘ Fyzický stav
- ✘ Hodnota pH
- ✘ ...

TYPY POŠKOZENÍ

Hmyz, hlodavci i väčší savci
Plísň
Mechanické poškodení
Nevhodné opravy

...

VHODNÉ, NEVHODNÉ A PŮVODNÍ OBALY

Původní obaly vyrobené na knihu již při jejím vydání.

Později dodané ochranné obaly z nevhodného materiálu

PRACOVNÍŠTĚ PRŮZKUMU FYZICKÉHO STAVU KNIH POTŘEBY A POMŮCKY

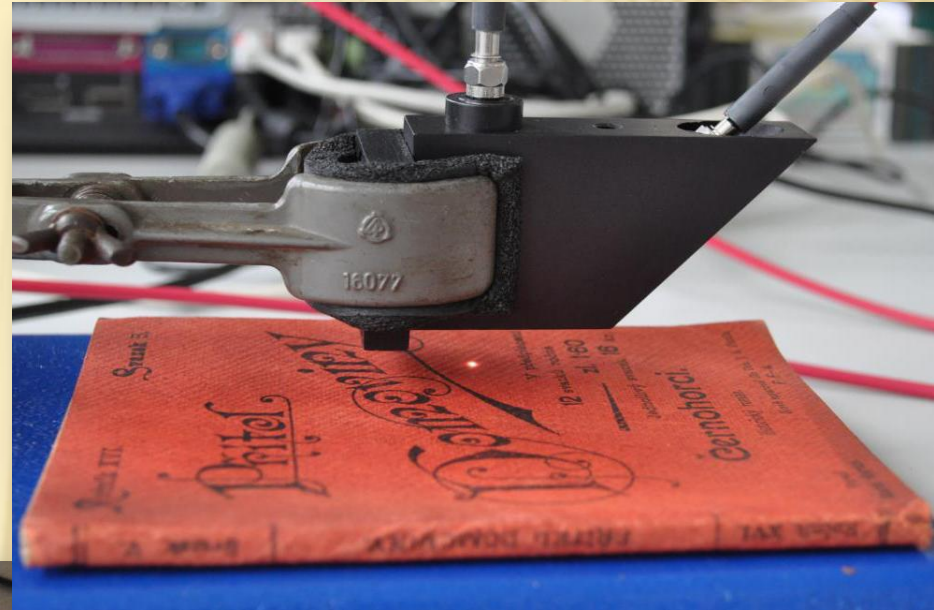
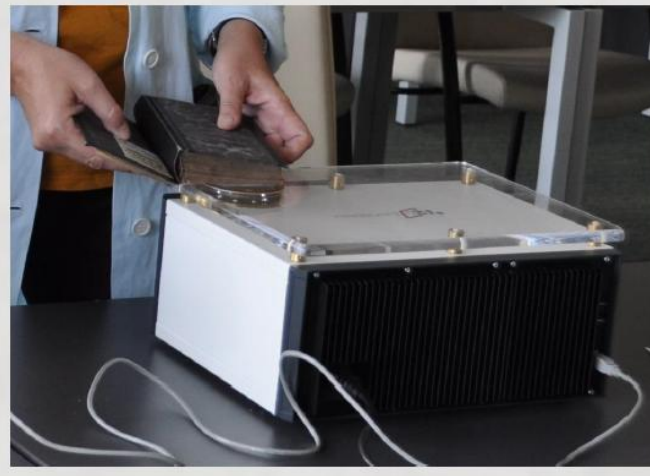

PRŮBĚH PRŮZKUMU – PROŠKOLENÍ PRACOVNÍCI

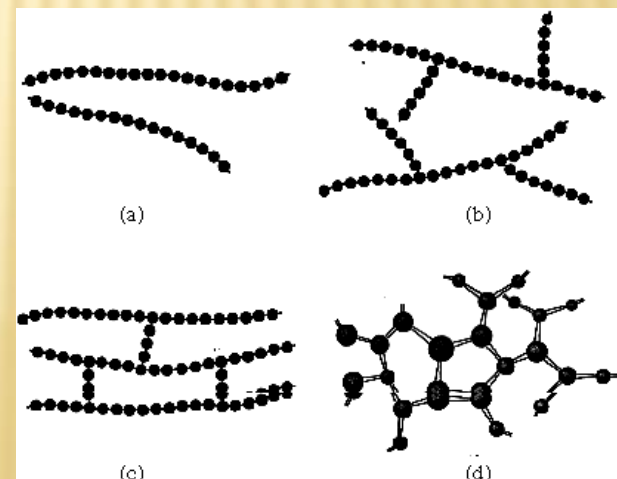
PRŮZKUM STAVU A VLASTNOSTÍ MATERIÁLŮ

- ❖ SurveNIR
- ❖ Mikrofadeometr

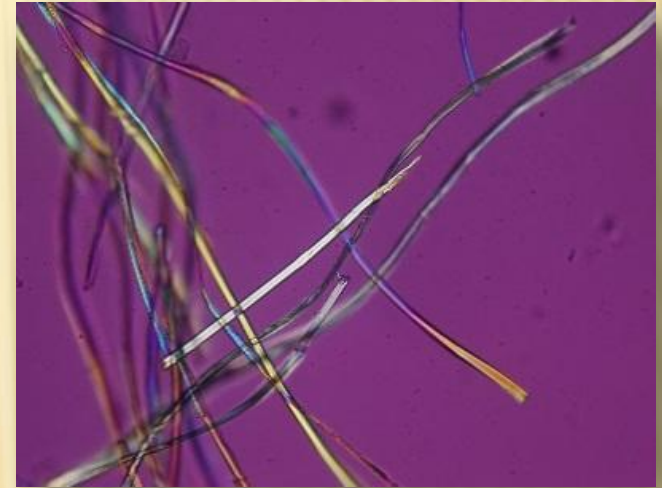
PLASTOVÉ VAZBY A JEJICH DLOUHODOBÉ UCHOVÁVÁNÍ

- ❖ Konzultace: Thea van Oosten, Amsterdam, NL a Anna Lagana, Itálie
- ❖ Specializace na současné umění
- ❖ Studie polymerních materiálů, jejich složení a techniky výroby
- ❖ Typické poškození, možnosti čištění, uchovávání, uložení

ANALÝZY TEXTILNÍCH MATERIÁLŮ

- ❖ Materiálové složení textilních pokryvů
- ❖ Materiál pro restaurování pláten
- ❖ Alkalická lepidla a zátěrové hmoty

METODY ČIŠTĚNÍ - POUŽÍVANÉ

- Vysavač
 - Muzejní, nebo se štětinovým nástavcem
- Wallmaster
 - Přírodní latex, citlivý na světlo, ale stálý
 - Dá se prát, ale je cenově špatně dostupný
- Purus
 - Samovýroba, plastová hmota, cenová dostupnost
 - Měkkost, „mazlavost“
 - Pozor na plasty, (polystyren (PS), PVC, aj.); věci z PP a PE jsou v kontaktu s purusem stabilní

ČIŠTĚNÍ

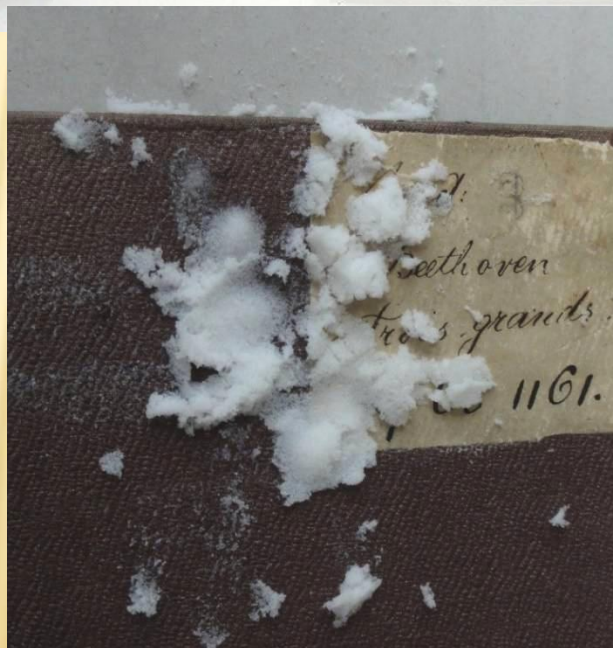
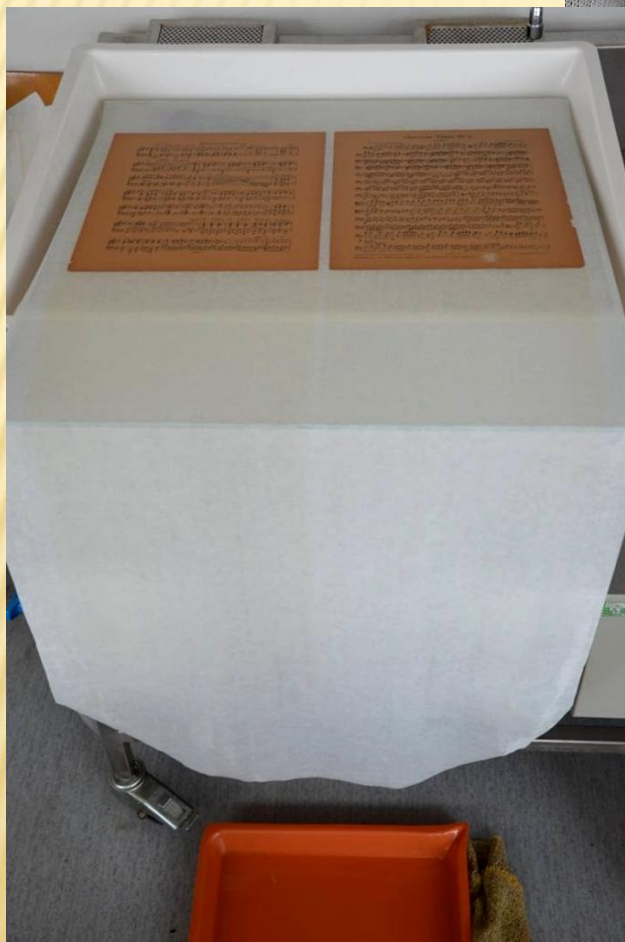
NOVÉ METODY, PROSTŘEDKY

- ❖ Perlóza®
- ❖ Gellan gum
- ❖ Enzymy
- ❖ Kapilární čištění

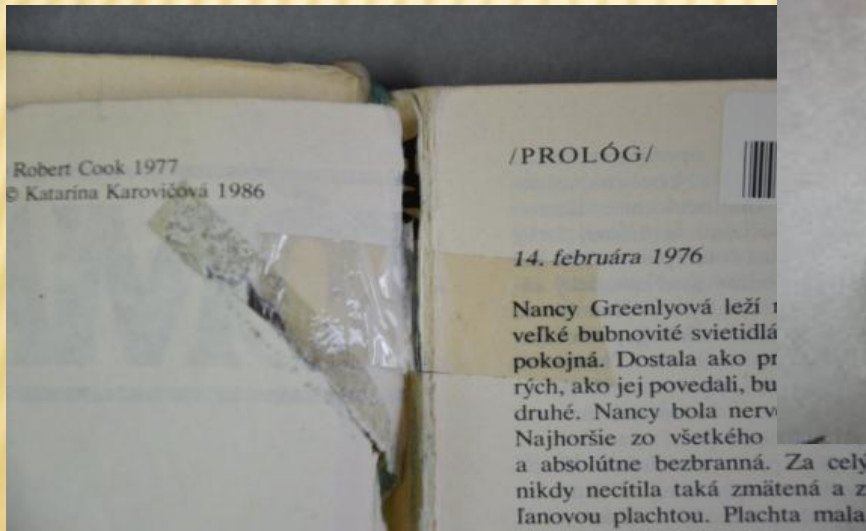
- ❖ Další běžně používané metody
 - Wallmaster, Purus, wishab, groomstick, gummy, štětce, vysavač...

KAPILÁRNÍ ČIŠTĚNÍ, GELLAN GUM, PERLÓZA®

LEPÍCÍ PÁSKY – PŘEDCHOZÍ ZÁSAHY

- ❖ Materiálové složení
- ❖ Průzkum producentů pásek
- ❖ Snímání pásek
- ❖ Vliv na papírovou podložku
- ❖ Pásky určené k restaurátorským účelům

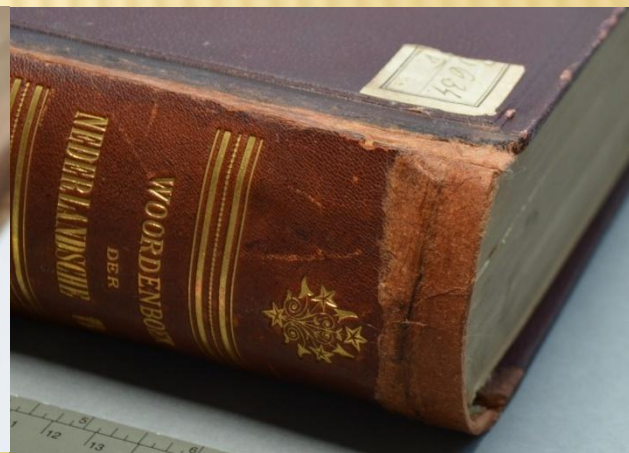
METODY LEPENÍ A DOPLŇOVÁNÍ

- ✘ Výrobky firmy Neschen. Dodává Ceiba. Aktuálně Filmoplast P
- ✘ Adhezivní japanové fólie (O.Lehovec)
- ✘ Opravy japonským papírem
- ✘ Nevhodné dolévání – strojní papír má jiný charakter, opacitu,...
- ✘ Opravy strojním papírem - záplatami
- ✘ Reversibilita!

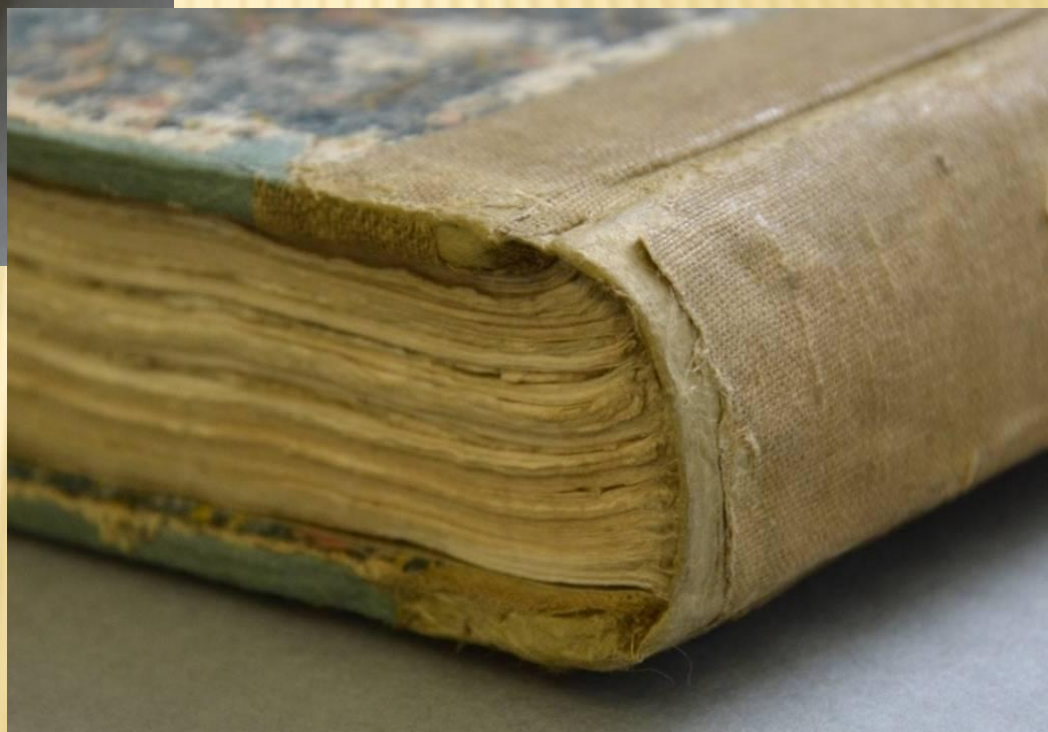

METODIKA OPRAV KNIH

- ❖ Účel/funkce opravovaných knih
- ❖ Modifikace restaurátorských postupů
- ❖ Rychlost, efektivita zásahu, odolnost, vysoká životnost
- ❖ Zachování původních prvků vazby

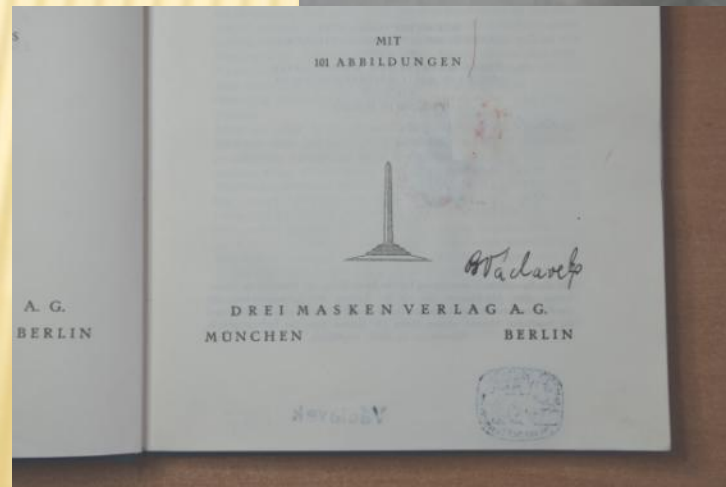
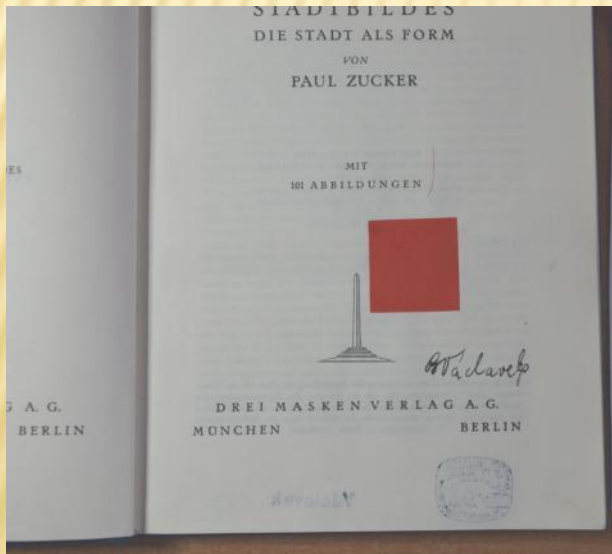

METODIKA OPRAV KNIH

SNÍMÁNÍ STARÝCH A NEVHODNÝCH OPRAV

- ✘ Lepící pásky plastové
- ✘ Lepící pásky křehké
- ✘ Moderní lepidla

VISK 7

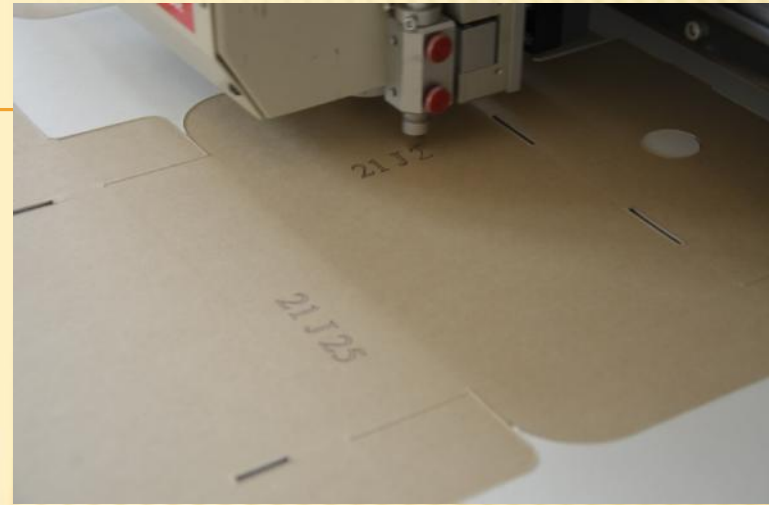
- ❖ Národní program digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru Kramerius – nově:
 - Ochranné obaly – skládané, bez lepidel, ...
 - Odkyselování – metoda ZFB:2, ZFB Lipsko
 - Restaurování, konzervace – záchrana nejohroženějších,
 - Mikrobiologické stěry a dezinfekce
 - Vyhodnocení klimatických podmínek

ODKYSELOVÁNÍ

- ✘ Nutno použít hromadné metody.
- ✘ Nevhodné pro fotografie!
- ✘ ROZDÍL KNIHY A ARCHIVÁLIE –
ZFB:2,Papersave x Neschen, C500-900
- ✘ Pro zvolení vhodné metody je potřeba tyto metody důkladně otestovat na řadě zkušebních vzorků a poznat jejich výhody a nevýhody, rizika.

OCHRANNÉ OBALY

- ✘ Ochrana proti polutantům a prachu
- ✘ Speciálně vyvinutá lepenka
 - + Mechanické i chemické vlastnosti
- ✘ Částečná ochrana proti vodě i požáru

ZÁVĚR

- ✘ nyní spočívá péče o novodobé knihovní fondy v České republice především v tzv. *preventivní konzervaci*, neboli nastavení klimatických podmínek a podmínek uložení (např. zabalení a uložení knih do vhodných obalů, krabic nebo obálek, očista)
- ✘ Národní knihovna ČR, Odbor ochrany knihovních fondů – vývoj efektivních metod a nástrojů pro zkvalitnění péče o tyto typy materiálů a zastavení, resp. zpomalení degradačních reakcí materiálů,
- ✘ doposud se touto problematikou nikdo systematicky nezabýval,
- ✘ tyto zásahy vyžadují především z kvantitativního hlediska jiný přístup než při restaurování historických knihovních fondů – je třeba v krátkém časovém úseku opravit nebo konzervovat a zafixovat velké množství knih a dokumentů různého materiálového složení,
- ✘ nejsou dostatečně vytýčeny *etické a estetické normy*.

DĚKUJI ZA POZORNOST.

Poděkování:

Příspěvek vznikl v rámci výzkumného projektu rozvoje Národní knihovny České republiky jako výzkumné organizace (Institucionální podpora na rozvoj výzkumné organizace DKRVO, Oblast 4 - Vývoj metodik ochrany, konzervace a restaurování knihovnických fondů (historických i novodobých)), který je podporován Ministerstvem kultury ČR.

Petra.Vavrova@nkp.cz

